

Hilda Jakobsson

# Att skilja äkta kärlek från falsk. Manliga och omanliga kroppar i Martha Sandwall-Bergströms Kulla-Gullaserie

*Abstract: "To distinguish true from false love: Manly and unmanly bodies in Martha Sandwall-Bergström's Kulla-Gulla series." The protagonist Gulla in Martha Sandwall-Bergström's (1913–2000) Kulla-Gulla series (1945–51) encounters "true" and "false" love through two men, Tomas Tomasson and Ivan Malma. The hypothesis of this article is that true love is placed in a manly body and false love in an unmanly body. Tomas' and Ivan's manliness and unmanliness are constructed through characteristics which are marked by different power categories, such as gender, age, class, "race" and functionality. Therefore an intersectional perspective is used. I find that Tomas and Ivan have similar social positions except for their different classes. Tomas' body is portrayed as manly, mobile and warm, whereas Ivan's body is characterized as unmanly, immobile and cold. Tomas evokes love in Gulla, whereas Ivan arouses lust as well as ambivalence. Tomas' manly body functions as a signal for true love and guides the reader as well as Gulla in distinguishing his true from Ivan's false love. When Gulla chooses Tomas, she is defined as an adult.*

**Keywords:** Martha Sandwall-Bergström, girls' books, love, masculinity, intersectionality

Nu när hon stod här med Tomas' hand liksom ännu i sin, förstod hon som först hur svårt det egentligen varit att inte låta sig ryckas med av omgivningens önskingar och påtryckningar. Hur svårt det var att värja sig för andras vilja och åsikt, innan ännu ens egen var färdigväxt. Hur svårt det var att skilja en falsk känsla från en äkta, innan man haft möjlighet att ställa jämförelse. Hur svårt det var att veta något om kärleken, innan man upplevt den. (Sandwall-Bergström 1950: 164–5)<sup>1</sup>

Det är inte förrän protagonisten Gulla i Martha Sandwall-Bergströms (1913–2000) Kulla-Gullaserie (1945–51) möter den

© 2013 H. Jakobsson. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 3.0 Unported License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>), permitting all non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Citation: Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning/Journal of Children's Literature Research, Vol. 36, 2013 <http://dx.doi.org/10.3402/clr.v36i0.23343>

”äkta” kärleken genom Tomas Tomasson som hon kan skilja den från den ”falska” för Ivan Malma. Det finns fler exempel på flickböcker där protagonisten gör ett val mellan de två män som hon möter kärleken genom (Söderberg 15; Westin 30–41).

I de flickböcker som Boel Westin undersöker förkroppsligas vanligen den tillåtna kärleken och det förbjudna erotiska begäret av olika män. Hon finner att tre manstyper med ursprung i en kvinnolitterär tradition gör sig påmind i flickböckerna: ”teacher-lover”, en intellektuell, moralisk, ofta äldre, man som vägleder protagonisten; ”the green-world lover” som knyts till naturen och en livgivande, sann kärlek; samt ”Don Juan”, en vacker, charmerande man som har stark erotisk dragningskraft men är hänsynslös och drivs av egna intressen (30–41).

Dessa manstyper diskuteras även i Kulla-Gullaforskningen där Tomas läses som både ”teacher-lover” och ”the green-world lover” medan Ivan förstas som ”Don Juan” (Heggestad, ”Ett rike” 173; Söderberg 241–3). Eva Heggestad tolkar männen som representanter för två olika mansideal, Tomas för ett modernt och Ivan för ett förlegat och patriarkalt (”Fru Marianne och Kulla-Gulla” 103–4). Både Heggestad och Eva Söderberg menar dessutom att Tomas inte entydigt passar in i traditionella genusnormer. Han kombinerar traditionellt manliga med kvinnliga och moderliga egenskaper, och hans relation till Gulla baseras inte på manlig överordning och kvinnlig underordning (Heggestad, ”Ett rike” 173; Heggestad, ”Fru Marianne 104; Söderberg 263).

Som Heggestad påpekar kan det därmed tyckas självklart att Gulla väljer Tomas framför Ivan (”Fru Marianne och Kulla-Gulla” 104). En fråga som inte ställs i forskningen är dock hur Sandwall-Bergström låter skildringen av männens kroppar signalera vem av dem som Gulla bör välja. Den här artikeln har hypotesen att den äkta kärleken förläggs i en manlig och den falska i en omanlig kropp. Skildras Tomas och Ivans kroppar som manliga eller omanliga, rörliga eller stillasittande, varma eller kalla? Hur positioneras de och vilka känslor väcker de hos Gulla?

## Manlighet, omanlighet och intersektionalitet

Med manlighet avses, i enlighet med historikern Claes Ekenstams definition, ett skiftande kluster av tillskrivna egenskaper som kontrasteras mot lika skiftande föreställningar om omanlighet (44). Han menar att det omanliga kan utdömas i feminiserande ordalag som ”fjollighet, vekhet, känslsamhet, käringaktigt och så vidare” men också utifrån andra aspekter som ”exempelvis den

åldersrelaterade skillnaden mellan pojke/ungling och vuxen man” (46). Artikelns utgångspunkt är Raewyn Connells teori att vissa grupper av män är överordnade andra (78). Med andra ord värderas det som i ett visst sammanhang betraktas som manligt högre än det som anses vara omanligt.

Det är alltså möjligt att betrakta manlighet och omanlighet som konstruerade i skärningspunkten av olika maktkategorier, i Ekenstams exempel ovan kön och ålder. För att få syn på hur kategorierna kön, ålder, klass, ”ras” och funktionalitet skär samman i skildringen av Tomas och Ivans kroppar, och sammantagna skapar ett uttryck som kan tolkas som manligt respektive omanligt, anläggs ett intersektionellt perspektiv.<sup>2</sup> Begreppet intersektionalitet är en skandinavisering av engelskans ”intersectionality” som kommer av verbet ”to intersect” med betydelsen att genomskära eller korsa (Lykke 48). Det introducerades i den feministiska debatten av juristen Kimberle Crenshaw som använder det för att undersöka hur kvinnor som inte är vita marginaliseras ”[b]ecause of their intersectional identity as both women *and* of color within discourses that are shaped to respond to one *or* the other” (1244).<sup>3</sup> Termen har alltså bland annat använts för att synliggöra hur flera kategorier samverkar i skapandet av olika subjekspositioner.

Eftersom inte endast kön är i spel i kroppsskildringen i Kulla-Gullaserien används här begreppen manlighet och omanlighet istället för till exempel maskulinitet och femininitet. Fokus ligger bland annat på det som sociologen Cynthia Levine-Rasky beskriver som ”the ‘other side’ of power relations, that is [...] the intersections of whiteness and middle-classness rather than [...] the more traditional categories of racialization, gender and working-classness” (239). Levine-Rasky undersöker just vithet och medelklass som praktiker som är relationella och konstrueras genom exkludering (244–7).

## Kroppslig och okroppslig

Sandwall-Bergström har skrivit in de två män som Gulla väljer mellan i en värld där personer med makt förespråkar ett val av Ivan (t.ex. Sandwall-Bergström 1949: 154). Berättarjaget, däremot, tar tydligt ställning för Tomas. Ivan skildras som egenkär och härsklysten, och betar sig därför ofta falskt och våldsamt, medan Tomas gestaltas som solidarisk och omtänksam.

Detta speglas även i skildringen av deras kroppar som skiljer sig avsevärt från varandra. Ivan introduceras som en del av en grupp ”unga krigare i husarregementets uniformer, vilka praktfullt lyste i solen – blå var de med vita knäppsnören över bröstet”

(Sandwall-Bergström 1948: 65). I Ivans förhållningssätt till kroppen gestaltas hans egenkärlek:

En av ryttarna såg påfallande ung ut – en nyss uppvuxen yngling bara tycktes han mitt i sin eleganta hållning. Han var vek över axlarna och hans ansikte var smalt, blekt och finhyllt som en gosses. Men trots detta eller kanske just därför, för att han önskade överskyla detta, var hans sätt att sitta i sadeln mer oklanderligt än någonsin de andras och hans sätt att tygla sin häst var utmanande. (Sandwall-Bergström 1948: 65)

Ivan strävar efter att se bra ut inför andra men misslyckas med att dölja sin pojkkaktiga kropp för berättarjaget, som ställer den i motsats till hans skicklighet på hästryggen. Hans manér framställs, enligt Söderberg, som kompensatoriskt vilket skapar revor i Don Juan-schablonen (214).

Både Ivans kropp och de kläder som den bär framhävs alltså, vilket inte kan sägas om Tomas som introduceras då han reser ensam i samma tredjeklasskupé som Gulla. Han beskrivs som "den unge mannen" och "en student med en packe böcker i knäet"; berättarjaget lägger alltså inte samma vikt vid hans unga ålder som i skildringen av Ivan (Sandwall-Bergström 1950: 21–2). Tomas kropp gestaltas uteslutande genom hans handlingar: han läser, talar upprört till ett spädbarns försvar, slänger en brännvinsindränkt klut som dess mor just ska till att ge det och lämnar sin plats till förmån för barnet (Sandwall-Bergström 1950: 21–4). På så sätt framställs Tomas som mindre självfokuserad än Ivan och hans kropp som neutral. Den varken kommenteras eller värderas av berättarjaget. Berättarjagets sympatier för Tomas speglas alltså i Kulla-Gullaseriens kroppsskildring och kropparna används för att accentuera männens olikheter.

### Olika klasstillhörighet

Även de positioner som Ivans och Tomas kroppar tilldelas i Kulla-Gullaseriens värld förstärker deras skillnader trots att positionerna är likartade. Som framgått är båda unga, rörliga män som uppfyller normer för funktionalitet – även om Ivans sjuklighet i några avsnitt får honom att framstå som en löjlig figur (t.ex. Sandwall-Bergström 1948: 150).

Indirekt skildras Tomas och Ivan som svenska och vita. Med vithet avses sociologen Bridget Byrnes definition: "I take 'whiteness'

here to mean that which is constructed as the racialised norm (but is paradoxically often perceived to be non-racialised or unmarked). It is therefore a relational position, constructed through opposition to that which is 'other', rather than a fixed set of physical attributes (26)." Tomas och Ivan knyts till Sverige i generationer tillbaka: Tomas kommer från storstaden, hans far var läkare men avled under sonens studietid (Sandwall-Bergström 1950: 87, 113), och Ivan, som är föräldralös sedan barndomen, tillhör "en mycket gammal släkt [...] med stolta anor", "nästan alla män i deras släkt hade tjänat landets försvar" (Sandwall-Bergström 1948: 68). Ivans ögon är "ljusa grå med grönt i" och Tomas "ljus blå" (Sandwall-Bergström 1949: 111, 1950: 156). Tomas hudfärg beskrivs uteslutande med att han rodnar lätt medan Ivan är mycket blek (förutom vid ett tillfälle när han är solbränd), i gengäld nämns inte Ivans hår över huvud taget medan Tomas är ljushårig (Sandwall-Bergström 1948: 65, 1949: 50, 1950: 38, 47).

Dessa gestaltningar av svenskhet och vithet kan kontrasteras mot karaktärer som skildras på motsatt sätt, till exempel rättaren på herrgården Höje där Gulla bor. Rättaren Tysklind "kallades Tysken för sitt underliga namns skull och för att han hade så mörk skäggbotten och så 'utländskt' utseende" (Sandwall-Bergström 1947: 9). Det visar sig att Tysklind, i förbund med vad Sandwall-Bergström kallar "tattare", står bakom en serie stölder på herrgården (Sandwall-Bergström 1947: 181–2). Gulla och ett annat barn får uttrycka åsikten att Tysklind troligen är släkt med en person i gruppen: "Di ä väl släkt, kan en tro, tattarblod har di båda två – samma ögon – kattögon. – / – Ja, ja, viskade Gulla igen och mindes nu också att rättarns ögon hade samma gulbruna färg som den hjulbenta mannens" (Sandwall-Bergström 1947: 181). Till skillnad från vithet, som varken kommenteras eller värderas explicit, beskrivs alltså icke-vithet här som främmande, djuriskt och skrämmande.

Då det kommer till klasstillhörighet skiljer sig dock Tomas och Ivans positioner. Denna skillnad lyfts fram av Eva Söderberg som bland annat benämner männen som en aristokrat respektive en man av folket (Söderberg 217, 240). Fänrik Ivan skildras som tillhörande samma överklass som den som Gulla gjort en klassresa till – även om han är fattig eftersom hans föräldrar inte efterlämnade någon förmögenhet (Sandwall-Bergström 1949: 51).

Läkarsonen Tomas klasstillhörighet är svårare att ringa in. Han fick avbryta studierna då han vid faderns död fick ansvaret att försörja sin mor och syster. Tomas kommer då till Höje för att arbeta

som bokhållare men blir avskedad på grund av sitt socialistiska engagemang. Istället tar han hand om Sammels torp och barn medan denna befinner sig på sjukhus, vilket ger upphov till smeknamnet "Tomas Torpare" som han får av Gulla (Sandwall-Bergström 1950: 100–3, 111). Texten är motstridig då det kommer till skillnaden mellan en person som kroppsarbetar, som torparna, och en som arbetar med administration, som Tomas i egenskap av bokhållare. Å ena sidan betraktar Gullas morfar, patron Sylvester, Tomas som en i mängden arbetare på Höje, å andra sidan betraktar torparna honom som främmande eftersom han är en "lärdomskarl" (Sandwall-Bergström 1950: 46, 115).

Tomas är alltså i någon mån både borgerlig och bonde. Historikern Ann-Catrin Östman påpekar att det finns samband mellan bondebilden och borgerliga mansideal i det sena 1800- och det tidiga 1900-talets Norden; båda betraktades som representanter för frihet och demokratiska ideal (77). Även då Tomas tillfälligt blivit torpare har han materiella fördelar framför övriga torpare eftersom han inte är "alldeles barskrapad" utan "har lyckats spara ihop en liten summa" som han använder för att rusta upp torpet (Sandwall-Bergström 1950: 118). Sin bildning använder han för att läka torparnas skador och lära dem att förhindra sjukdom genom att till exempel äta det gröna som växer i naturen (Sandwall-Bergström 1950: 117, 139, 143). Som Söderberg påpekar är det anmärkningsvärt att Sandwall-Bergström låter den unge, barnlöse stadsbon Tomas undervisa landsbygdens mödrar. Hon kopplar det till tillkomsttidens klyfta mellan medelklassen och arbetarklassen där den förra gavs tolkningsföreträde och rätt att upplysa den senare (250).

Tomas bondetillvaro gör honom alltså inte till en torpare bland andra men förstärker klasskillnaden mellan honom och Ivan, där Tomas laddas positivt och Ivans negativt. Östman menar att det "vid sidan av de idealiserande beskrivningarna fanns [...] kritiska gestaltningar som beskriver allmogen som trög och okunnig, som tillbakasträvande och icke-rationell" (81). Det stämmer överens med Kulla-Gullaserien där de personer som inte, likt Tomas, har möjlighet att välja bort torparlivet skildras betydligt mer negativt. Söderberg poängterar att Tomas kan betraktas som en variant av tillkomsttidens "idealiserade, ibland religiöst färgade" bondetyp som ställs i kontrast till den bondestereotyp som förkroppsligas av övriga torpare, "den avoge och tröge torparen" (248–9). Då Sammel kommer tillbaka från sjukhuset blir Tomas istället skollärare innan bröllopet mellan honom och Gulla ska stå (Sandwall-Bergström 1951: 132).

## Manliga och omanliga kroppar

Såväl kategorierna kön, ålder, klass, "ras" som funktionalitet kan sägas verka i konstruktionen av Tomas och Ivans kroppar. Deras klasskillnad, som förstärks av Sandwall-Bergström, tycks dock vara avgörande och de andra dragen klassmärks ofta. Östman menar att landsbygden under tidigt 1900-tal förknippades med äkthet och naturlighet medan staden representerade det degenererade och oäkta. Bonden framstod som bärare av en äkta och kraftfull manlighet och ställdes mot en degenererad man i staden (84). Även om Tomas endast tillfälligt är torpare finns det spår av den föreställningen i skildringen av hans och Ivans kroppar.

Ivans kropp gestaltas som bristfällig på ett sätt som, som framgått, främst benämns av berättarjaget som pojkaktigt. Hans röst är "gäll som en hornstöt" och "som en liten pojkes, gäll, besviknen och sårad" (Sandwall-Bergström 1949: 62, 178). Det finns något blekt och förkrympt över honom som även för tanken till en föreställning om osundhet: "[H]an [var] alltför vek över axlarna, för smal om halsen och för blek i ansiktet. Det skulle heller inte ha skadat om han varit litet längre till växten, ty som det var fick han gå omkring och sträcka på sig i ett för att inte verka tummeliten bredvid kamraterna" (Sandwall-Bergström 1948: 84).

Tomas ansikte beskrivs, som nämnts, istället som rodnande. Till skillnad från Ivan skildras han redan innan torpartiden som att han var "högvuxen och rak och hade orädda ögon" och "såg fullväxt och stark ut" (Sandwall-Bergström 1950: 39, 45). Här är det, i motsats till gestaltningen av Ivans kropp, en föreställning om sundhet och livskraft som framträder och hans kropp framstår som fullgod och kapabel.

Förutom att skildras som liten gestaltas Ivan återkommande som sjuk:

– Vem i herrans namn är inte förkyld. . . utbrast fänriken och nös i mörkret, och värre blir jag för jag har stått här och blivit alldeles genomvåt. [...] Han drog upp slängkappan som skydd mot snögloppet och kisade ansträngt i det sparsamma ljuset. Hans ansikte såg blåblekt och fruset ut i lyktskenet och det ryckte spasmodiskt i halsmusklerna. (Sandwall-Bergström 1948: 150)

Det är möjligt att tolka det som att de brister som ständigt framhävs i skildringen av Ivans kropp konstruerar den som omanlig. Implicit i berättarjagets kritik ligger en föreställning om hur en "riktig" mans kropp skulle te sig, en föreställning som genom texten får

förkroppsligas av Tomas, vars kropp alltså kan läsas som manlig. Då han blivit torpare ser han allt mer "ut som vilken rejäl arbetskarl som helst" (Sandwall-Bergström 1950: 136). "Gulla såg från gång till gång hur bruksbokhållaren och skrivkarlen mer och mer förvandlades till en förtänksam bonde, som med stadiga träskosteg gick bakom sina ägandes oxar och med kraft och säkerhet i greppet höll sina redan valkiga händer på plogskalmarna" (Sandwall-Bergström 1950: 124–5). Bondedragen framhäver alltså Tomas kropp som än mer manlig.

Som nämnts finns det beröringspunkter mellan tidstypiska föreställningar om bonden och den borgerliga mannen. Historikern David Tjeder menar att 1800-talets borgerliga män betraktade sin egen manlighet som sann och adelns som teatralisk:

Adelns män framställdes som ytliga; deras position sades bygga på konsten att buga och föra sig vid hovet med hjälp av *sken av dygd* snarare än dygden själv.

Mot adelsmännen ställdes så borgaren, vars beteende inte skulle vara en påklistrad yta, utan ett sant uttryck av den borgerliga mannens inre, hans väsen, hans kärna – hans karaktär. (57)

Den borgerliga torparen Tomas skildras som rörlig; han går med långa steg, blir varm, andas häftigt och svetts (Sandwall-Bergström 1950: 96, 1951: 47). Ivans kroppsspråk beskrivs istället som stramt, rakt, elegant och djärvt. Han ler vackert och insmickrande, skrattar smickrat och höjer högt på ögonbrynen (Sandwall-Bergström 1948: 67, 82, 92, 146, 170–1, 180). Därmed tycks Ivan kontrollera sin kropp för att den inte ska spegla hans inre medan Tomas kropp överensstämmer med hans kärna och får röra sig okontrollerat i den litterära världen. Det innebär att Tomas kropp gestaltas som genuin och Ivans som falsk, något som även kännetecknar de olika slags kärlek som de representerar.

Ivans sista livstecken, som utgörs av ett brev till Gulla, understryker ytterligare det teatraliska i hans gestalt: "Dåligt och haltande spel är verkligen en styggelse, jag föredrar att avlägsna mig från scenen och låter nu ridån falla för mitt misslyckade gästspel" (Sandwall-Bergström 1951: 129).

### Brinnande hetta och isande kyla

Som en följd av att Tomas ständigt rör på sig beskrivs han som varm, andfådd och glödande (Sandwall-Bergström 1950: 96, 1951: 46–7). Så heter det också om Tomas att "han var ung och



brinnande" (Sandwall-Bergström 1950: 101). Hans hetta skapar i vissa avsnitt en erotisk laddning mellan honom och Gulla, som här då han arbetar i skogen:

Han slog yxan med eggen i den fallna fur han höll på att kvista och gick emot henne. Han hade arbetat sig svettig och varm, och i den kalla luften rök det om hans kläder. När han såg att hon var ensam och utan någon i sällskap slog han armarna om henne. De kysste varandra med munnar som var friska och kalla av vinterkylan, och på en lång stund ville de ingenting säga. (Sandwall-Bergström 1951: 87–8)

Medan Tomas är rörlig och kompetent i sin kropp är Ivan endast kompetent på hästryggen och med sin piska i handen. När han till exempel upplever sig hotad av "den väldige grovväxte arbetaren" Teodor springer han genast och hämtar sin ridpiska, utan vilken han skildras som chanslös (Sandwall-Bergström 1949: 101–2, 113–4). Hans sätt att röra kroppen går dessutom, som framgått, ut på att överskylla sin kroppsform och dölja sina verkliga känslor. Därför skildras den inte som aktiv på samma sätt som Tomas.

Tomas rörlighet och Ivans stelhet kan kopplas till deras klass-tillhörighet. Som torpare tvingas Tomas att ständigt röra på sig medan en föreställning om överklassen inkluderar stillhet – även om det inte helt och fullt överensstämmer med Ivans tillvaro som fänrik. Kylan som kommer sig av Ivans stillasittande är så intensiv att den till och med förmår dämpa Tomas hetta. Då Gulla kommer hem efter ett möte med Tomas visar det sig att Ivan är på besök, varpå "[d]et lysande ljusa inom henne miste [...] sitt självklara sken. En skugga steg upp" (Sandwall-Bergström 1950: 158). Hettan återkommer dock då hon återigen tänker på Tomas: "Hennes kinder kändes heta mot handflatorna och hennes hjärta slog hårt. [...] Skuggan suddades ut, glansen tändes. Hennes ansikte började skimra av ljus och hon måste le" (Sandwall-Bergström 1950: 160–1).

Även Ivans vita hy kan betraktas som ett uttryck för hans kyla – då han är med i en riddävling blir ansiktet "kritvitt" och när han blir illa till mods "bleknade" han (Sandwall-Bergström 1948: 92, 1949: 156). Då ett barn dör under hans hästs hovar är han "vit ända ut på läpparna" (Sandwall-Bergström 1949: 164). På samma sätt kan Tomas rodnande ansikte och glödande örsnibbar ses som ytterligare tecken på hans värme (Sandwall-Bergström 1950: 47).

## Att fånga och möta en blick

Medievetaren Anja Hirdman menar att ögonen är signifikativa för mannens jag i de Harlequinböcker som hon undersöker (35). Det kan även sägas om Kulla-Gullaserien där Tomas hetta och Ivans kyla avspeglas i deras ögon trots att färgerna, som nämnts, är likartade. Tomas ljusblå ögon beskrivs som "heta och starka i färgen" och lyser dessutom till av munterhet medan "[d]et var som om något isvitt och kallt gick i dagen" i Ivans ljust grågröna ögon och de "blev isvita" (Sandwall-Bergström 1949: 63, 117, 1950: 59–60, 156).

Hirdman betraktar blickar som centrala markörer för kommunikation mellan paret i Harlequinböcker såväl som mellan text och läsare: "Texten beskriver detaljerat hur män och kvinnor betraktar varandra, vad olika typer av blickar betyder samt framförallt vilka kroppsliga reaktioner blicken på den andra framkallar" (31). Hon skriver att auktoritet och makt under historien manifesterats genom olika sätt att se (31). På så sätt tycks Tomas och Ivans blickar på Gulla gestalta relationernas maktfördelning. Ivan fångar Gullas blick och hon låter det motvilligt ske:

Hennes ögonfransar skälvde till och lyfte sig av sig själva och när hon mötte hans blick, blev det som ett jordskred inom henne. Allting gungade över ända, trappans röda matta gick plötsligt upp i taket, väggarna slog samman, hon miste andan och trodde själv hon for omkull. Men det gjorde hon inte, för när hon kom till sig igen, stod hon som förut på sina ben och med handen på trappträcket och såg in i Ivans ögon. (Sandwall-Bergström 1949: 110–1)

Som Eva Söderberg påpekar är Gullas reaktion ett tecken på att "den våldsamma, uppenbart erotiska, kraften finns inom henne själv" (214). Den reflekterar även Gullas ambivalens över att hennes och Ivans relation inte är ömsesidig. Ivan betraktar Gulla som ett barn som måste styras, vilket både avskräcker och lockar henne eftersom hon tycker att ansvaret för herrgården Höje väger tungt (t.ex. Sandwall-Bergström 1949: 117, 135).

Tomas försöker däremot inte fånga Gullas blick utan deras ögon möts:

Deras blickar sökte uppmärksamt varandra. [...] De såg länge på varann.  
Så lade Tomas plötsligt sin hand över hennes där på stättans led.

– Gunilla, viskade han, käraste!  
Omedvetet gav hon honom då också sin andra hand.  
Deras händer slöt sig samman som i ett förbund.  
– Ja, Tomas – käre Tomas, viskade hon tillbaka.  
Och lika plötsligt och oreflekterat som alltsammans hade  
skett möttes också deras läppar. (Sandwall-Bergström 1950:  
156)

Genom blickarnas oreflekterade möte gestaltas Gullas och Tomas relation som ömsesidig och oförfalskad. Den känsla som blicken beskrivs väcka hos Gulla är dessutom motsatt den som väckts av Ivans blick; det är en lugn och stilla kärlek, vilket demonstreras av avsnittets frånvaro av explosiva metaforer.

### Den äkta kärleken i en manlig kropp

Den lugna och stilla kärlek som Tomas blick väcker hos Gulla är alltså den som skildras som äkta i Kulla-Gullaserien. Även om Tomas egenskaper och vilja att dela makten med Gulla i forskningen betecknas som en avvikelse från traditionella genusnormer, förläggs den äkta kärlek som han representerar faktiskt i en manlig, normativ kropp. Ivans falska kärlek placeras, å andra sidan, i en omanlig kropp som därmed inte i sig reflekterar det patriarkala mansideala som han sammankopplas med i forskningen. Även om romankaraktärer med makt eftersträvar ett äktenskap mellan Ivan och Gulla, värderar berättarjaget som nämnts Tomas manliga kropp högre än Ivans omanliga.

Tomas manliga, rörliga och varma kropp får alltså signalera till flickboksseriens läsare att det är honom som Gulla bör välja, medan Ivans omanliga, stillasittande och kalla kropp antyder att han är fel man för henne. Det speglar såväl som reproducerar tillkomsttidens föreställningar om vilka slags kroppar som är manliga och attraktiva. Den manliga kroppen som signal för äkta kärlek är betydelsefull i Kulla-Gullaserien och hjälper läsaren att skilja den äkta kärleken från den falska redan innan Gulla gör det. För Gulla innebär distinktionen att hon vet vilken livsväg hon ska slå in på (Heggestad, "Ett rike" 170; Söderberg 240). Den får dessutom ytterligare en betydelse som är central för Kulla-Gullaserien i egenskap av flickbok med protagonistens utveckling till kvinna i centrum: "[H]on kände sig plötsligt vuxen och säker på sig själv" (Sandwall-Bergström 1950: 165).

*Biografisk information: Hilda Jakobsson är doktorand i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet och utforskar i sitt avhandlingsprojekt förhållandet mellan Agnes von Krusenstjernas romaner och flickboks-genren.*

## Noter

<sup>1.</sup>Vid referenser till Martha Sandwall-Bergströms Kulla-Gullaserie anges författare och originalutgåvans utgivningsår: *Kulla-barnen på herrgården* (1947), *Kulla-Gulla i skolan* (1948), *Kulla-Gullas sommarlov* (1949), *Kulla-Gulla finner sin väg* (1950) och *Kulla-Gullas myrtenkrona* (1951).

<sup>2.</sup>Den ekonomiska historikern Paulina de los Reyes, kulturgeografen Irene Molina och sociologen Diana Mulinari, som lanserade begreppet intersektionalitet i Sverige, använder både termerna "ras" och etnicitet (*Maktens (o)lika förklådnader* 25; "Intersektionalitet som teoretisk ram vs mångfaldsperspektivets tomma retorik", 160–1). För enkelhetens skull använder jag endast "ras" som är vanligt i den engelskspråkiga intersektionalitetsforskningen.

<sup>3.</sup>"Intersectionality" var ett nytt begrepp då det introducerades av Crenshaw 1989 (1244). Ett liknande perspektiv användes dock tidigare av t.ex. "black feminists" och "women of color". Två exempel på inflytelserika texter är Combahee River Collectives manifest "A black feminist statement" från 1977 samt Cherríe Moragas och Gloria Anzaldúas antologi *This bridge called my back*, som manifestet senare omtrycktes i, från 1981.

## Litteraturförteckning

Anzaldúa, Gloria & Cherríe Moraga, red. *This bridge called my back: Writings by radical women of color* (1981). New York: Kitchen table, 1983.

Byrne, Bridget. *White lives: The interplay of "race", class and gender in everyday life*. London: Routledge, 2006.

Combahee River Collective. "A black feminist statement" (1977), *This bridge called my back: Writings by radical women of color*, red. Gloria Anzaldúa & Cherríe Moraga. New York: Kitchen table, 1983, 210–218.

Connell, R. W. *Masculinities* (1995). Berkeley: University of California Press, 2005.

Crenshaw, Kimberle. "Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color", *Stanford Law Review*, årg. 43, 1991: 6, 1241–1299.

de los Reyes, Paulina, Irene Molina & Diana Mulinari. "Intersektionalitet som teoretisk ram vs mångfaldsperspektivets tomma retorik", *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, årg. 24, 2003: 3–4, 159–162.

de los Reyes, Paulina, Irene Molina & Diana Mulinari, red. *Maktens (o)lika förklådnader: Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige: En festskrift till Wuokko Knocke* (2002). Stockholm: Atlas, 2003.

Ekenstam, Claes. "Män, manlighet och omanlighet i historien", *Män i Norden: Manlighet och modernitet 1840–1940*, red. Claes Ekenstam & Jørgen Lorentzen. Möklinta: Gidlund, 2006, 13–47.

Heggestad, Eva. "Ett rike riktigt gott att leva i: Martha Sandwall-Bergströms Kulla-Gulla-böcker", *En bättre och lyckligare värld: Kvinnliga författares utopiska visioner 1850–1950*. Eslöv: Symposion, 2003, 163–181.

———. "Fru Marianne och Kulla-Gulla: Ideal eller avskräckande exempel?", *Från handskrift till XML: Informationshantering och kulturarv*, red. Kerstin Rydbeck. Uppsala: Uppsala universitet, 2003, 91–106.

Hirdman, Anja. "Det ska bli en ära att få tillfredsställa dig! Ideal manlighet i Harlequinromanen", *Kvinnorna gör mannen: Maskulinitetskonstruktioner i kvinnors text och bild 1500–2000*, red. Kristina Fjelkestam, Helena Hill & David Tjeder. Göteborg: Makadam, 2013, 27–51.

Levine-Rasky, Cynthia. "Intersectionality theory applied to whiteness and middle-classness". *Social Identities: Journal for the study of race, nation and culture*, årg. 17, 2011: 2, 239–253.

Lykke, Nina. "Intersektionalitet: Ett användbart begrepp för genusforskningen". *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, årg. 24, 2003: 1, 47–56.

Sandwall-Bergström, Martha. *Kulla-barnen på herrgården*. Stockholm: Bonniers, 1947.

———. *Kulla-Gulla finner sin väg*. Stockholm: Bonniers, 1950.

———. *Kulla-Gulla i skolan*. Stockholm: Bonniers, 1948.

———. *Kulla-Gullas myrtenkrona*, Stockholm: Bonniers, 1951.

———. *Kulla-Gullas sommarlov*. Stockholm: Bonniers, 1949.

Söderberg, Eva. *Askunge, madonna eller feminist? Kontextuella läsningar av Martha Sandwall-Bergströms Kulla-Gullasvit*. diss. Umeå: Umeå universitet, 2004.

Tjeder, David. "Borgerlighetens sköra manlighet", *Män i Norden: Manlighet och modernitet 1840–1940*, red. Claes Ekenstam & Jørgen Lorentzen. Möklinta: Gidlund, 2006, 48–76.

Westin, Boel. "Patriarkatet och erotiken: Helena Nyblom, Agnes von Krusenstjerna och Marika Stiernstedt", *Om flickor för flickor: Den svenska flickboken*, red. Ying Toijer-Nilsson & Boel Westin. Stockholm: Rabén & Sjögren, 1994, 15–43.

Östman, Ann-Catrin. "Bonden", *Män i Norden: Manlighet och modernitet 1840–1940*, red. Claes Ekenstam & Jørgen Lorentzen. Möklinta: Gidlund, 2006, 77–111.